

УДК: 342.7

В.К. Гіжевський
кандидат юридичних наук, професор,
Університет «КРОК»

М.Ю. Сміленко
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Університет «КРОК»

Характерні питання, пов'язані з приватною детективною діяльністю, та шляхи їх вирішення з використанням досвіду зарубіжних держав

У статті проаналізовано характерні питання, пов'язані з приватною детективною діяльністю в Україні, та шляхи їх вирішення з використанням досвіду зарубіжних країн (США, Великобританія, Австралія, Румунія, Іспанія).

Ключові слова: приватний детектив, детективна (розшукова) діяльність, морально-етичні засади.

В.К. Гижевский
кандидат юридических наук, профессор
Университет “КРОК”

Н.Ю. Смиленко
соискатель степени высшего образования “магистр”
Университет “КРОК”

Характерные вопросы, связанные с частной детективной деятельностью, и пути их решения с использованием опыта зарубежных государств

В статье проанализированы характерные вопросы, связанные с частной детективной деятельностью в Украине, и пути их решения с использованием опыта зарубежных стран (США, Великобритания, Австралия, Румыния, Испания).

Ключевые слова: частный детектив, детективная (сыскная) деятельность, морально-этические принципы.

V. Hizhevskyy
Vice-Rector of «KROK» University,
Candidate of Law, Professor

M. Smilenko
master's degree student
«KROK» University

Characteristic Issues Related to Private Detective Activity and Ways of their Solution Using the Experience of Foreign Countries

The article analyzes the characteristic issues connected with private detective activity in Ukraine, and ways of their solution using the experience of foreign countries (USA, Great Britain, Australia, Romania, Spain).

Keywords: private detective, detective (search) activity, moral and ethical principles.

Постановка проблеми

На сучасному етапі розвитку приватної детективної діяльності в Україні відсутній чіткий механізм регулювання приватної детективної розшукової діяльності як у нормативно-правовому аспекті, так і з морально-етичного погляду. Однак спроби запровадження проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність від 28.12.2015 № 3726, вето Президента України свідчать про необхідність перегляду та вдосконалення окремих його положень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Характерним питанням, пов'язаним з приватною детективною діяльністю, та шляхам їх вирішення в Україні з використанням досвіду зарубіжних держав присвятили свої дослідження вчені та практики в галузі безпеки та права: О. Бандурка, В. Гришко, Ю. Кармазін, А. Кожем'якін, В. Крутов, В. Литвиненко, В. Малишев, В. Мойсик, В. Онопенко, М. Паламарчук, О. Продан, А. Тетерук, А. Француз, В. Черков, В. Швець та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Приватна детективна діяльність являє собою відносно новий і важливий напрям у діяльності недержавної системи розшуку та охорони в Україні. Однак ні в законодавчому, ні в організаційно-технологічному плані цей вид професійної діяльності не врегульований. З огляду на це, необхідно розробити теоретичні основи і запропонувати практичні рішення для ефективного врегулювання ПДД у майбутньому.

Формулювання цілей статті

Метою статті є розгляд та вдосконалення характерних питань організації та здійснення приватної детективної (розшукової) діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Конституція України проголошує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1, ст. 3].

Упровадження приватної детективної (розшукової) діяльності в Україні дасть

поштовх для створення додаткових можливостей захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, а також допомоги правоохоронним органам:

- розшук активів, виявлення фактів порушення права інтелектуальної власності;

- збір відомостей з цивільних справ на договірній основі з учасниками процесу [2, с. 45].

Звичайно, більше значення приділяється саме соціальній сфері, це впливає з кількості різноманітних послуг, що можуть надаватися приватними детективами фізичним та юридичним особам. Відповідно до проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» об'єктами детективної діяльності є:

- збір інформації для ділових переговорів (вивчення ринку);

- виявлення ненадійних чи некредитоспроможних ділових партнерів;

- захист від незаконного збирання відомостей про підприємства і фірми з метою використання, що становлять комерційну таємницю;

- встановлення фактів/обставин неправомірного використання під час здійснення підприємницької діяльності найменувань та фірмових знаків, недобросовісної конкуренції, а також розголошення інформації, що становить комерційну таємницю;

- встановлення авторів і відправників анонімних листів, розповсюджувачів відомостей, що ганьблять окремих осіб;

- з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу, про окремих громадян (з їхньої письмової згоди) при укладенні ними трудових й інших контрактів;

- пошук безвісти зниклих громадян;

- пошук втраченого громадянами або підприємствами, установами, організаціями майна;

- збір відомостей за кримінальними справами [3, с. 200].

2017 рік виявився важливим для перенесення приватної детективної (розшукової) діяльності з напівлегального середовища в повністю правове, встановлене нормативним актом поле в Україні,

оскільки на початку квітня минулого року ми були свідками намагання парламенту запровадити відповідні законодавчі зміни у нормативне врегулювання цього інституту. Так, нагадаємо, 13 квітня 2017 року Верховною Радою України був прийнятий у другому читанні проєкт Закону України № 3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Безперечно, головним аргументом на користь ухвалення Верховною Радою цього Закону, на нашу думку, став той факт, що послуги з детективної діяльності в Україні надаються неофіційно вже тривалий період часу (початком зародження ми вважаємо період розпаду СРСР та формування України як самостійної держави), а тому відповідні нововведення мають вивести приватну детективну діяльність, справді, на новий рівень [4, с. 59-60].

Проєкт Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» має на меті створення, на наш погляд, не досить якісного нормативно-правового фундаменту для встановлення законодавчого регулювання професійної діяльності, що повинна виступити одним із дієвих інструментів забезпечення конституційних прав та гарантій людини і громадянина, а також визначення основних прав та обов'язків приватних детективів, їх об'єднань і детективних агентств. Ми переконані, що запровадження приватної детективної діяльності в Україні в умовах сучасності може стати ефективним інструментом для підвищення порядку та законності, оскільки, в такому випадку, приватні детективи зможуть мати додатковий стимул у вигляді винагороди від клієнтів у разі виконання замовлення відповідно до норм законодавства, тоді як державні правоохоронні органи такої можливості не мають.

Зауважимо, що досвід таких країн, як Австралія, США, Румунія, Іспанія, Італія, Франція, де приватна детективна діяльність урегульована на законодавчому рівні, демонструє той факт, що функціонування інституту приватних детективів значно підвищує сукупну відповідальність усієї правоохоронної системи. Крім того,

з прийняттям парламентом відповідного профільного Закону детективи тепер офіційно зможуть здійснювати діяльність з розшуку активів, а також виявляти факти порушень прав інтелектуальної власності, тобто здійснювати всі вищеперераховані функції [5, с. 250-251].

Також зазначимо, що наявність чи відсутність спеціального закону, який би регулював приватну детективну діяльність, може мати різні наслідки. Так, наприклад, у Великобританії та Німеччині спеціального закону, який би регулював приватну детективну діяльність, парламентами не було запроваджено, в США, навпаки, діяльність приватних детективів регулюється законами кожного штату окремо, а отже, статус приватного детектива може змінюватися. Як відомо, експрезидент України Петро Порошенко свого часу ветував Закон «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» (№3726), який дозволяє надання приватних детективних послуг.

На наш погляд, це – правильне рішення, оскільки перелік дозволених видів послуг, що можуть надаватися приватними детективами, сформовано без урахування вимог низки законодавчих актів України. Приватна детективна (розшукова) діяльності дозволяє збір, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ, зокрема у кримінальному судочинстві, а також пошук і збір даних, які можуть бути приводом або підставою для звернення замовника приватних детективних послуг до правоохоронних органів або до суду з метою захисту його законних прав та інтересів (пункти 1, 7 частини третьої статті 12).

У зв'язку з відсутністю чітких, конкретизованих у законі відомостей чи даних, які дозволяється збирати, фіксувати та досліджувати суб'єктам приватної детективної (розшукової) діяльності, фактично допускається можливість збирання такими суб'єктами доказів для розгляду справ у кримінальному судочинстві, а такий підхід суперечить нормам КПК України. Крім того, є припущення, що здійснення

суб'єктами приватної детективної діяльності зовнішнього спостереження на відкритій місцевості чи у громадських місцях та транспорті (п. 7, ч. 1, ст. 13) не кореспондується із заборонаю таким суб'єктам здійснювати оперативно-розшукові заходи, віднесені законом до виключної компетенції оперативних підрозділів (ч. 4, ст. 4), та суперечить ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», який передбачає вичерпний перелік суб'єктів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Експрезидент України П. Порошенко зазначав, що повернув закон для повторного розгляду з пропозицією узгодити його положення з нормами законодавчих актів, що є базовими у відповідних сферах правового регулювання. Зараз в усіх регіонах України працює кілька тисяч приватних детективів та приватних детективних агентств. Закон дозволить легалізувати їх діяльність і вивести її з тіні, поставивши під контроль держави [6, с. 37].

Відповідно до положення статті 1 проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», приватний детектив визначається як фізична особа-підприємець, яка здійснює приватну детективну (розшукову) діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом.

Згідно з проектом Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», детективом може бути громадянин України, який досяг 21 року, володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту або стаж роботи в оперативних підрозділах чи органах досудового розслідування не менш ніж три роки, пройшов відповідне навчання з метою здійснення приватної детективної (розшукової) діяльності та отримав у встановленому законом порядку свідоцтво про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю.

Необхідно також зауважити, що приватний детектив не може бути службовою чи посадовою особою органів державної влади, органів місцевого самоврядування,

правоохоронних чи судових органів влади. Отже, відповідно до положень цього Закону, приватна детективна (розшукова) діяльність є дозволеною органами Національної поліції України підприємницькою діяльністю приватних детективів або об'єднань приватних детективів щодо надання замовникам на платній договірній основі детективних послуг з метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах і в порядку, що передбачені цим Законом.

Здійснивши дослідження обумовленості виникнення та ролі морально-етичних норм у діяльності приватних детективів зарубіжних країн, ми хочемо запропонувати деякі шляхи вдосконалення для полегшення інтеграції проєкту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність».

По-перше, практика реалізації та здійснення приватної детективної діяльності в зарубіжних країнах (Канада, Румунія, США, Італія, Франція, Іспанія, Росія) показує, що віковий ценз не є достатнім. Багато зарубіжних провідних детективів-практиків та науковців говорять про те, що у зазначеному в Законі віці важко виявляти, аналізувати та розв'язувати конкретні проблеми саме етичного характеру, що виникають під час здійснення ПДД, аналізувати конкретні життєві ситуації на предмет визначення наявності чи відсутності порушення приватним детективом норм професійної етики та моралі, розробляти і прогнозувати варіанти вирішення ситуації, опираючись на знання законів та основних норм моралі й етики.

Тому ми пропонуємо підняти віковий ценз на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю до 24 років, зважаючи на той факт, що в двадцять один рік морально-етична складова знаходиться не на достатньому рівні, а там, де є матеріальна вигода, там завжди є і спокуса порушити закон.

По-друге, чому разом з проєктом Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» не були розроблені хоча би базові морально-етичні пра-

вила поведінки. Дана діяльність з усією її суспільною значущістю та кричущою необхідністю не може базуватися лише на основі ч.1 статті 3 «Принципи та засади приватної детективної (розшукової) діяльності»: верховенства права, диспозитивності, законності, неупередженості та об'єктивності, дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, поваги до людської добросовісності, гідності, незалежності, суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності, конфіденційності та збереження професійної таємниці, взаємодії з правоохоронними органами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями й громадянами.

Як показує міжнародний досвід, цього не достатньо, наприклад, в Іспанії був розроблений та прийнятий Етичний кодекс приватного детектива, а в Румунії – Деонтологічний кодекс. Парламент Канади прийняв фундаментальні етичні правила, поклавши на асоціації приватних детективів тлумачення та дотримання цих приписів. Ми глибоко переконані, що знання та дотримання, а головне механізм, який би здійснював контроль за дотриманням морально-етичних правил приватними детективами в Україні, відсутній. Немає чіткого механізму того, як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг зможе та буде контролювати дотримання морально-етичних норм.

По-третє, відповідно до частини 3 статті 8 проєкту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», свідомство про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю видається безстроково на платній основі протягом 10 днів з дня подання документів для його отримання. Беручи до уваги міжнародний досвід, ми вважаємо, що цю

статтю потрібно доповнити. Ліцензія видається безстроково, але у разі виявлення фактів порушення норм права чи грубих і систематичних порушень морально-етичних норм ліцензія може вилучатися на певний термін від 90 днів (у залежності від ступеня тяжкості проступку) до довічного позбавлення права займатися приватною детективною діяльністю.

По-четверте, доповнити розділ III «Набуття права на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю» статтею про необхідність проведення іспиту на добросовісність за допомогою авторитетних членів комісії, як це робиться, наприклад, в Іспанії. Чомусь опрацювання проєкту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» відбулося лише із нормативно-правової складової, етичний складовій не приділили належної уваги.

Поділяємо стурбованість приватних детективів та науковців сучасними реаліями країни, період міжзаконня і цілком природний для України «голод» політиків стали підґрунтям для вседозволеності, правового нігілізму та катастрофічного падіння моральності. Корупція в державі досягла свого апогею і стала системним методом вирішення будь-яких проблем, суттєво вдаривши і по юриспруденції. На наш погляд, це здійснено свідомо для формування нових корупційних складових регулювання, оскільки в умовах сучасності чим менше чітко визначених і прописаних норм та правил, тим більша спокуса порушити закон.

По-п'яте, доповнити статтю 8 проєкту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», «Видача свідоцтва про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю» інформацією про додатковий «страховий» внесок у розмірі 1000 доларів (у перерахунок на курс НБУ на момент оплати).

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Юрко С. С. Недержавна охоронна і правоохоронна діяльність в Україні : дис. канд. юр. наук : 12.00.10 / С. Юрко. – Одеса, 2017. – 252 с.

Ці внески повинні слугувати своєрідною компенсацією для фізичних та юридичних осіб, права яких порушили (моральне відшкодування), у разі таких порушень з боку приватного детектива.

По-шосте, пропонуємо доповнити Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» у кінці основними деонтологічними та етичними правилами поведінки. Рекомендуємо взяти за основу деонтологічний кодекс приватних детективів Румунії, на наш погляд, він є самодостатнім (див. додаток 1).

По-сьоме, доповнити зміст Закону положеннями про права та обов'язки приватних детективів в умовах воєнного стану/окупації. Наприклад, Румунія в своєму Законі «Про професію приватного детектива» зазначає певні обмеження щодо приватних детективів в умовах окупації. Так, прав стає менше, а обов'язків додається. Враховуючи, що наша держава стає на шлях по-справжньому самостійного розвитку, ми вважаємо, що такі доповнення та уточнення мають право на існування.

Висновки

Процес законодавчого закріплення статусу приватної детективної (розшукової) діяльності набирає обертів у державі. Для ефективного законодавчого врегулювання питання щодо діяльності приватних детективів нам необхідно врахувати законодавчий та практичний досвід провідних зарубіжних країн. У процесі закріплення обов'язково потрібно взяти до уваги реалії сьогодення, рівень правосвідомості, особливості українського менталітету тощо. Крім цього, слід особливу увагу звернути на деонтологічні стандарти поведінки приватних детективів, оскільки досить часто їхня діяльність перебуває на межі законного та допустимого у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина й установленні належного рівня правопорядку в суспільстві.

3. Гришко В. І. Проблеми імплементації Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду / В. І. Гришко // Юридичний науковий електронний журнал. – 2018. – С. 199 – 201.

4. Теоретико-правові засади становлення, розвитку та діяльності інституту приватних детективів: вітчизняний досвід та зарубіжна практика // ВНЗ Університет економіки та права «КРОК». – 2017. – 194 с.

5. Черков В. О. Приватна детективна діяльність в розвинутих країнах світу / В. О. Черков, П. О. Попов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2010. – №2. – С. 248–259.

6. Плохой І. І. Приватна детективна діяльність: чи буде вона? / І. І. Плохой // Право. – 2010. – №1. – С. 36–41.